

داستان فلسفی

ویژگی‌های آن

فلسفیدن، حلاجی افکار و مفاهیم و گاهی جراحی آن‌هاست.

دکتر علی اکبر شعاری نژاد

زری آقاجانی

اشاره

در شماره‌ی قبل درباره‌ی مربی فلسفه و کلاس فلسفه سخن گفتیم. در این شماره، نکاتی درباره‌ی داستان‌های فلسفی و ویژگی‌های آن‌ها بیان می‌شود و در شماره‌ی آینده به نقل دو داستان فلسفی برای کودکان خواهیم پرداخت.

آموزش فلسفه برای کودکان، مانند آموزش فلسفه با آن بحث‌های پیچیده نیست. هدف از این آموزش، روشمند کردن تفکر در کودکان است. کلاس فلسفه، کلاس تفکر و تعمق درباره‌ی همه‌چیز است. در فلسفه برای کودکان سؤالاتی مطرح می‌شود که به زایش فکری آنان می‌انجامد. در این کلاس‌ها کودکان منصف‌بودن، عدالت‌جو شدن و احترام به عقاید یکدیگر را یاد می‌گیرند. آنان با شرکت در این کلاس‌ها از افکار خود و دیگران آگاهی می‌یابند و از چه‌گونگی تأثیر افکارشان در زندگی خود و دوستانشان مطلع می‌شوند. آنان یاد می‌گیرند که موقع اظهار نظر دیگران خوب گوش دهند و بر احساسات بی‌موقع خود غلبه کنند. آن‌ها در مقابل پاسخ‌هایشان احساس مسئولیت می‌کنند. افکار و عقایدشان را آزادانه و محترمانه با یکدیگر در میان می‌گذارند و همچنین برای بررسی و تقویت نظرات خود در هم‌کلاسی‌هایشان به حل معماهای فلسفی اشتیاق نشان می‌دهند.

از آن‌جایی که فلسفه بر مبنای گفت‌وگوست، بر زبان و طرز بیان کودکان بسیار اثر می‌گذارد و باعث رشد کلامی آنان می‌شود؛ کلاس‌های فلسفه این امکان را به کودکان می‌دهند که بالاتر از آن‌چه تاکنون فکر می‌کرده‌اند، فکر کنند.

در فلسفه برای کودکان، کودکان درگیر آموزش شده و به تدریج به فراگیرندگانی فعال تبدیل می‌شوند. در نتیجه تفکر نقادانه‌ی آنان رشد می‌کند؛ تفکری که هر انسانی در بررسی ارزش‌های اخلاقی، اجتماعی و انسانی به آن احتیاج دارد. این کلاس‌ها به‌ویژه برای کودکانی که کنجکاوی بالایی دارند، بسیار شگفت‌انگیز و جذاب است.

علاوه بر موارد یاد شده، فلسفه در کلاس درس باعث رشد خودباوری و رشد شخصیت در کودکان می‌شود و به آن‌ها کمک می‌کند که در آینده، انسان‌هایی اندیشمندتر و مسئولیت‌پذیرتر شوند و در زندگی، مسائل خود را به شیوه‌ای درست و عقلمانی و پسندیده حل کنند و راه را از بی‌راهه تشخیص دهند. **لیبمن**، که از پیش‌کسوتان آموزش فلسفه برای کودکان است، اهداف این آموزش را این‌گونه بیان می‌کند:

- بهبود توانایی استدلال

- پرورش خلاقیت

- رشد فردی و میان‌فردی

- پرورش درک اخلاقی

- پرورش توانایی مفهوم‌یابی

- رشد و پرورش تفکر عاطفی.

شاید آموزگاران گرامی، آموزش فلسفه

را به دلیل برخی شباهت‌های زمینه‌ای، با روش‌های آموزشی دیگر مقایسه کنند و همانند بدانند اما لازم به ذکر است که آموزش فلسفه فرقی اساسی با روش‌های آموزشی دیگر (بارش مغزی، حل مسئله، تفکر انتقادی) دارد. فلسفه «آموزش برای تفکر» است؛ در حالی که روش‌های آموزشی به دنبال «آموزش درباره‌ی تفکر» هستند!

داستان‌های فلسفی

برای کودکان کتاب‌های داستانی بسیار است و هر کدام نیز ویژگی‌هایی دارند اما همه‌ی داستان‌ها، فلسفی نیستند. داستان‌های فلسفی شاخص‌های خاصی را دنبال می‌کنند که برخی از آن‌ها را در ادامه می‌آوریم. - داستان فلسفی باید کودکان را به کنجکاوی و کندوکاو درباره‌ی مفاهیم فلسفه ترغیب کند.

- داستان فلسفی از نظر فرهنگی و ملی باید مناسب کودکان تحت آموزش باشد.

- کودکان باید بتوانند با شخصیت‌های داستان ارتباط برقرار کنند.

- داستان باید روان و مورد علاقه‌ی کودکان باشد.

- این داستان‌ها به صورت پرسش و پاسخ ارائه می‌گردند و مهارت فلسفی در این داستان‌ها به شکلی قابل‌تعلیم بیان می‌شود. این داستان‌ها در اصل می‌بایست بحث‌انگیز باشد.

- موضوع داستان به گونه‌ای باشد که نتیجه‌گیری را به خود کودکان واگذار کند.

- در این داستان‌ها مفاهیم و شیوه‌های واقعی زندگی به گونه‌ای ارائه می‌شوند که به راحتی قابل انتقال و آموزش به کودکان هستند

نقل یک روایت درباره‌ی اهمیت داستان در زندگی کودکان، جالب توجه است. روزی مردی از آلبرت اینشتین درباره‌ی تعلیم فرزندش پندی خواست. او به مرد گفت: «اگر می‌خواهی فرزندت ریاضی‌دان بزرگی بشود، برایش قصه بگو؛ زیرا داستان قدرت تجسم، تصور و خیال او را گسترش می‌دهد و ذهن او را برای حل مسائل آماده می‌کند.»

داستان فلسفی نباید از نوع قصه‌هایی باشد که پند و اندرز می‌دهد و پیام داستان را به‌طور مستقیم القا می‌کند.

داستان‌های فلسفی لایه‌ها و سطوح مختلف معنایی دارند؛ یعنی، دارای ویژگی برقراری ارتباط با مسائل مورد علاقه‌ی کودکان در دوره‌های مختلف رشد هستند. مریبان باید با دقت داستان‌هایی را برای کودکان انتخاب کند که علاوه بر دارا بودن ویژگی‌های فلسفی، بدآموزی نداشته باشند و به جای زیبایی‌ها، زشتی‌ها را به کودکان القا نکنند.

دکتر اسکار برنی فیه معتقد است که به جز داستان با دیدن فیلم یا حتی با توصیف اشاره هم می‌توان نیروی ذهنی کودکان را به تفکر واداشت.

با توجه به این گفته، مریبان می‌تواند از بازی‌های متفاوت و مناسب و حتی یک خبر روز، مناسب با روحیات کودکان برای کلاس‌های فلسفه استفاده کند؛ مانند خبرهایی درباره‌ی مسائل کودکان.

برای آشنایی بیشتر مریبان یک نمونه بازی را در زیر می‌آوریم.

در کلاس به کودکان بگویند چند جمله‌ی دل‌خواه درباره‌ی تصورات خود بگویند؛ مانند:
- کاش هیچ وقت بهار نمی‌شد.
- چی می‌شد، اگر مدرسه نبود؟

بعد از این که هر کدام جمله‌ای گفتند، از آن‌ها بخواهید جملات خود را بخوانند. بدین ترتیب، آن‌ها ضمن گفت‌وگو درباره‌ی نظرات یکدیگر، با ایرادات خود در تفکراتشان آشنا می‌شوند و یاد می‌گیرند که سنجیده حرف بزنند. هم‌چنین برای آشنایی مریبان و آموزگاران با نحوه‌ی ارائه‌ی داستان در کلاس‌های فلسفه، سه داستان متفاوت اما فلسفی در نظر گرفته‌ایم که یکی از آن‌ها از سری «داستان‌های ازوپ» است که از کتاب «فلسفه در کلاس درس» با قدری تغییراتی نقل می‌شود (خوش‌بختانه از این مجموعه داستان‌ها با هدف توسعه‌ی سواد خواندن برای دانش‌آموزان دبستانی سه کتاب با عنوان‌های ازوپ در کلاس درس، لافونتن

در کلاس درس و بیدپا در کلاس درس، به وسیله **مرتضی مجدفر** تألیف شده است). داستان دیگر از سری کتاب‌های **مرتضی خسرو نژاد** است که هم داستان و هم مطالب راهنمای مربی را عیناً و فقط با حذف برخی نکات که در این سلسله نوشته‌ها نمی‌گنجید، از ایشان نقل می‌کنیم. داستان سوم از طنزهای ملا نصرالدین است که برای همه‌ی گروه‌های سنی جذابیت دارد و پندآموز است. هم‌چنین مریبان می‌تواند از داستان‌های «مثنوی معنوی» که برای کودکان ساده شده است یا حتی برخی از متن‌های داستانی روان‌خوانی کتاب‌های درسی که دارای خصوصیات داستان‌های فلسفی هستند نیز استفاده کند؛ مانند «عبداله بری و عبدالله بحری» در کتاب «بخوانیم» چهارم دبستان و حتی از قسمت‌ها هم بخوانیم، شعر «دو کاج».

نمونه‌ها را در شماره‌ی بعد خواهیم خواند.

منبع

حسن‌زاده، صالح. کودک و توان درک مفاهیم فلسفی. ویژه‌نامه‌ی فلسفه و کودکان. ۱۳۹۰.